

zlasti Claudel s svojim Oznanjenjem: romanje v sveto deželo, angelsko češčenje, božično branje in čudež so od tam; motiv Kristusa-romarja je v moderni simbolistični drami in noveli zelo pogosten.

Preko vseh teh motivov pa je Meško ostal sebi zvest; kljub himničnemu claudelskemu nastroju je notranja zgradba misli in čuvstev izrazito Meškova. Dramatičnih elementov niti v zmislu svetne niti religiozne drame noče poznati, vsako zaostritev je sproti ublažil, vsak dramatični vzpon spodnesel z vdano sproščenostjo. Vendar je prvo dejanje zgrajeno s stopnjujočo se silo, na kar ta moč upada. Osnovna motiva svoje pesmi dosledno oblikuje s kontemplacijo in razmišljanjem. Kdor pozna glavne podobe Meškovih povesti in dram, jih najde tudi tukaj: trpečo mater, duhovnika-učitelja, čisto dekle; od daleč nam zazveni tudi misel o domovini Gospodovi in skrivnostni tujini, iz katere je prišla Blanka. V primeri z njegovimi lirsko dialektičnimi dramami moramo ugotoviti, da je ritmična forma tukaj dognana do posebne virtuoznosti in da je meditativna spodbudnost poglobljena do mnogih duhovnih lepot; zlasti lepo je zgrajena Henrikova tožba na str. 42–5; docela Claudelov je stavek na str. 81: »In zahvaljena ti, Blanka, blaga, čista, / Blanka, nevesta moja, v življenju in smrti moja«.

Ta pesnitev v dramatični obliki, prav gotovo vrh Meškove meditativnosti in legendarne spodbudnosti v drugi polovici njegovega pisateljskega dela, je kakor nihanje natančno uravnane tehtnice. Tiho in počasi se zibljeta skodelici, treba je ravnati z njima narahlo in previdno, sicer instrument preveč trpi. Pisatelj svojo pesnitev imenuje misterij, pač zaradi božičnega obreda v nji, toda misterij zgolj zunanjih pokretnih motivov nas ne zajame v globini, tudi je premalo živo spojen z občutkom današnjega časa. Glede tega je srednjeveška zgodba kljub vsej epičnosti mnogo bolj dramatična. Snov je zaradi svoje ekstaze minljivosti, veličine trpljenja in tihe eksotičnosti skoraj res samo za Claudela.

F. K.

Anton Oven: Ksaver Meško. Njegov razvoj v življenju in literarnem udejstvovanju. Založila Tiskovna založba, Maribor 1954. Str. 160.

Po svojem postanku je ta spis seminarsko delo na univerzi in profesorska naloga. V koliko se sedaj knjiga loči od svojega prvotnega koncepta, nisem mogel primerjati, bistveno se najbrž ni dopolnila, zlasti ne glede na celotno pisateljevo podobo; Meškovo pisateljsko delo obravnava namreč samo do 1908, pač pa zaključuje življenjepisi in bibliografijo do današnjih dni, kakor je bilo tudi v prvotni obliki. Takoj pa se vidi, da delo ni toliko pregledano in izdelano, da bi moglo veljati kot monografija o Mešku. Pisatelj ima mnogo neprikrite ljubezni do predmeta, skoraj preveč, da bi mogel stopiti iz svojega intimnega razmerja in prodrati do stvarnejših in trdnejših pogledov. Knjiga živo dokazuje, da ni vse za javnost, kar je kdaj doseglo svoj zasebni namen.

Metoda je biografska; ta metoda sega tudi v analizo posameznih pisateljevih del. Življenjepisi in književno razvojni del se zato večkrat tepeta med seboj; do kraja pa je razvit samo življenjepisi. Biograf nam slika Meškovo pokrajino, rod in njegovo mladost prav do zadnje podrobnosti. Tu je

posnemal klasični zgled Prijateljevega »Kersnika« in ta del je v resnici tudi najboljši, bere se kot povest, dasi marsikje preveč spominja na mladinsko slovstvo. Največkrat vpleta pisatelja samega za pričo, kar dokazuje, da je Meško ob Ovnovem zbiranju obnovil dovršen del svojih spominov; marsikaj je biograf nabral tudi sam, ko je marljivo hodil po Meškovih potih in izpraševal ljudi. Pri tem nas moti način njegovega pisanja, ko uporablja pesnikovo delo za življenjepis in narobe vpleta življenjepis v pesnikovo delo. Za Meškovo rojstvo n. pr. navaja iz Poljane str. 76, kako »je tedaj prišla po dolini sreča s smehljajočim licem« itd. Prav ta je postopek, da skoraj vsem osebam v pesnikovih delih podstavlja osebo iz pisateljevega življenja, precej tvegana stvar; preveč je racionalistična in malo je plodna za umetniško analizo, in tudi samovoljna je, ako ne stoji morda tudi za temi trditvami Meškovo avtentično pričevanje. O popisu življenja lahko v splošno rečemo, da kdor bo hotel do podrobnosti poznati Meškova otroška in dijaška leta, bo našel v tej knjigi vsega dovolj. Pozneje ti podrobni viri utihnejo; malo več slišimo o zadnjih letih na Koroškem, v splošnem pa nam je prav o njegovem življenju tam gori premalo povedal.

Glavni poglavji, za Meškovo pisateljsko podobo najvažnejši, sta »Bogoslovje in pisateljevanje« in »Meško«. Tu vidimo orientacijo v slovstvu, razmerje do LZ, Slov. Matice in njenega predsednika Fr. Levca, do DS itd. Meškova pisma Levcu prav dobro osvetljujejo ta poglavja, zlasti njegov razvoj v smeri psihološko realistične novele. Pravi literarni problem pa je premalo jasen in ga je pisatelj tudi nápak zajel. Zlasti moti prenos Meškovih subjektivno psiholoških črtic v življenjske konkretnosti. Tu čutimo, da je A. Oven opravil Mešku človeku malo prijetno službo, ko je njegove osebne črtice, katere moramo sprejeti predvsem kot pesem tenkočutno uglašene narave in človeško nedotakljivo intimnost, postavil kot poklicno krizo ali kake ljubezenske konflikte. Že poudarjanje nesvobodnosti pri volitvi poklica in nadaljna analiza njegove notranjosti merita nekam, kakor da bi bil Meško globoko nemirna in nesrečna narava, kar gotovo ni bil, pač pa estetično zelo dovteten in otroško odkrit. Zato je zlasti dobesedna analiza Mojih poti (str. 73—4) pogrešena. Kdo ne doživlja kriz in v katerem poklicu jih ni? Res samota po svoje oblikuje človeka in duhovniški poklic je res usmerjen v premočrtno razmišljanje, vendar vsemu temu na kljub hodi narava samo po tisti poti, po kateri more in mora. Prepričan sem, da bi bil Meško tudi materi na kljub moral iti drugam, ko bi bila njegova narava drugačna. Njegova osebna bolečina je vidnejša v neskladnosti narodnih in književnih razmer, kakor pa je bolečina v njem samem. Zato je krivična glosa o slov. materi v 39 opombi (str. 135), češ, da one druge matere (ki vplivajo na poklic svojih sinov), »niso vse to same po sebi«.

Iz podobnih osnov razvija A. Oven tudi razvoj Meškovega pisateljevanja. Vedno in vedno poudarja, kakšen pisatelj bi bil Meško, če ne bi bil duhovnik. Na kratko: nič boljši in nič večji, prav gotovo pa po kvaliteti bistveno ne drugačen, zakaj svojih zmožnosti in svojega temperamenta nihče, ki ga tako zelo goji, ne more zatajiti. In ako se opremo celó na Ovnovo analizo Meškovega notranjega življenja, ne moremo nič drugega ugotoviti kakor to,

da je prav to življenje oblikovalo tisto individualno in svojstveno delo, zaradi katerega ima Meško svojo vrednost. Krivo je, sklepati iz romana »Kam plovemo?«, da bi se bil iz njega razvil kak epik ali kaj. Kdor ta roman natančneje pregleda, vidi, da sloni prav malo na ustvarjajoči domišljiji, ampak je njegova posebnost v analizi psiholoških pojavov, še bolj pa v refleksivnih disgresijah. Zato je eno najneplodnejših vprašanj, kaj bi bilo v drugačnih razmerah, ker to ni življenjsko vprašanje in je tudi v umetnosti prazno. Zakaj n. pr. Meško ni dopisal svojega »Dekadenta«? Najmanj zato ne, ker je bil v svojem literarnem nazoru že preko njega. Vsa ugibanja o razvoju so tudi zategadelj napačna, ker n. pr. vprašanje o duhovniški vezanosti pri Mešku ne prihaja v poštev, saj ni zamolčal prav nič svoje lirike in je kljub zameram ostal precej ob strani organizirane katoliške literature. Gre tedaj samo za umetniško doslednost in iskrenost, o kateri najbrž ne bomo dvomili. Za celotno Meškovo podobo pa je prav tako treba upoštevati njegovo delo po 1908; šele tedaj bi videli njegov notranji razvoj v neki jasni doslednosti, kajpak bi morali poiskati organske zveze tudi v tistih delih, ki stoje na videz izmaknjena iz sredine.

Pri oceni Meškove literarne posebnosti je najtežje najti točno in enotno označbo. Zlasti glede njegovega stila. Tu je neenoten in zelo dovzeten vplivom. Pravilno je A. Oven našel vsebinsko zvezo s Turgenjevim, ki ga Meško sam nekajkrat navaja, n. pr. v »Kam plovemo?« (LZ 1897, str. 660), tudi naslov silhuete »Kako so sveži bili, kako nežni cveti« (LZ 1898) je iz Turgenjeva. V prvem času se čuti tudi vpliv Tolstega, kmalu pa Ivana Cankarja. Tu bi bila posebno hvaležna naloga, najti notranje vezi med obema; tedaj bi se tudi Meškova podoba pokazala jasnejša. Nikakor pa ne zadovoljujejo take panegirične krilatice, kakor jih n. pr. beremo na str. 100, ki dokazujejo, da se avtor ni v ničemer dvignil nad snov, da je ni dovolj uredil in da se ni približal njenim stvarnim osnovam. Literarni términoji so mu zelo poceni in jih je kar nabral v takole vrsto: »Ne le jezik, slog, misel, forma, dikcija, ampak vsa skupna vrednota pisateljevega dela ga bo (bravca) kot sorodno struno napela in vzbudila v njem tisoč najlepših rož mogot v veliko življenje, ki ga bo usposobilo za najvišji polet na njegovi poti.« Ali kar pravi o romanu Na Poljani. »Impresionistično kondenzirana plastika. To ni niti realistična niti romantična zgodba, to je naš najboljši roman selskega župnika o njegovi fari, domovini v malem« (str. 111) — in to je avtor še podčrtal! Nasprotij v sodbah in ocenah, neorganskih literarnih krilatic je mnogo, n. pr. da je Meško prišel od renesanse do klasicizma (str. 119) ali sodba o Iv. Cankarju na str. 117. Kako so nekatere važnejše označbe površno preiščljene, nam dokazuje zlasti v začetku knjige slika prve polovice devetdesetih let, n. pr. »Kulturni boj se javlja poleg narodnega, politične organizacije se začno v obeh smereh, še napredne poleg konservativnih. A. Mahnič, Rimski katolik ter Dom in Svet si utirajo svojo pot ob boku Ljubljanskega Zvona in napredne akademske mladine, ki žal ni imela svojega Mahniča — le Masaryk se je javljal polagoma na njenem obzorju« (str. 15—16). To je po logičnih zakonih težko razumljivo, tudi za tistega, ki glavne obrise 90 let že pozna. Koliko pa je že tedaj vplival Masaryk pri nas, za to pisatelj morda ne bo imel

več dokazov, kakor da je v LZ 1897 tik za Meškovim »Kam plovemo?« na str. 606 informativen članek Iv. Žmavca: »Masaryk — slovanski filozof«. Tedaj so se res odpravljali prvi naši visokošolci v Prago, toda viden izraz nove socialne in kulturne orientacije je šele Lončarjeva poslanica: »Kaj hočemo« (Lj. 1901).

Glede svojstvenosti Meškovega jezika je našel A. Oven sicer posrečeno mesto iz Vojaka Ivana (str. 120), vendar je prav ta posebnost v splošnem tisto, kar govori proti dobri ritmiki. Mnogokrat čutimo, kako je Meško obložen in prav zaradi svojih atributov nepregleden in neplastičen, n. pr. iz prve dobe: »Ona pa se je z eno roko oklepala poročnika, z drugo pa je gracijozno zibala belo, fino, skoro prozorno pahljačo ter si hladila vročo glavo, katero je koketno in zaupno in kakor utrujena naslanjala na široko, podloženo ramo častnikovo« (»Kam plovemo?«, LZ 1897, str. 72), ali iz kasnejšega časa: »Jesenski vzdih ji je objel v istem hipu z obema rokama, hladnima in vlažnima, mehko ličece, nekoliko shujšano in izmučeno, zardelo še od spanja, še vse obrito s toploto postelje, ki je vstala ravnokar iz nje« (Mir božji, str. 19). Studij Meškove ritmičnosti je vsekakor zanimiv in kaže mnogo lepih zgledov, vendar tudi takih, ki čednost doženejo v skrajnost, kjer se začena zlo.

Kako oblikovno neizčiščeno in zlasti v življenjskem nazoru netrdno je pričujoče delo, nam pričajo zlasti razne glose, ki jih vpleta pisatelj v svoja izvajanja in ki vodijo do izrazitih nasprotij. Z njimi se na tem mestu ni mogoče ukvarjati, škodujejo pa v veliki meri predmetu samemu. Tudi ni delo nič v prid literarno garniran slog, v katerem nam n. pr. dvakrat govori o »zarjah Vidovih« v popolnoma subjektivnem pomenu, ali ko navaja stavek »naš narod, ki je zdrav, in ve, kaj je prav«, seveda ironično, ne da bi povedal, da je iz Cankarjevih »Hlapcev« in ga marsikdo v tej zvezi utegne pripisati Mešku. Nekateri stavki so utrgani in brez zveze.

Za orientacijo v celotnem literarnem opusu imamo na koncu bibliografijo. Ta pregled je izčrpen, vendar glede ločitve med Meškovim delom in referati o njem ni pregleden. Vpleta vanj tudi druge stvari, n. pr. 1926: »Meško, častni občan Slovenjega Gradca (8. nov. 1924. Gaspari). V Sl. Gradcu je tudi Meškova ulica« (str. 154), ali za 1927: »Že tega leta je dr. Vojtěch Měrka, ravnatelj trg. akademije, v Košicah predaval v radiju o Meškovem delu... Tako je bil menda prvi, ki je o Mešku predaval v radiju!« (str. 155). Podrobnih stvari je še več. Ne vem, čemu je pri tej in taki izčrpnosti opustil pesem v Miru 10. sept. 1899? Iz kakšne sramežljivosti? Feljton Repičeva Tonica v SN 1897, št. 30—33 ni Meškov, ampak Murnov. Za 1933 navaja A. Oven tudi Biogr. leksikon, pa brez imena sestavljalca tistega članka o Mešku, pač pa navaja v oklepaju: »Prof. naloga A. Ovna o Mešku je v študijski knjižnici v Lj. in Mariboru.« Malo težko razumljiv primer; članek ni anonimen, a tudi delo A. Ovna ni, čeprav sem na Meškovo opozorilo iz njega črpal biografijo, kar sem pač tudi navedel; če pa gre v zgorajšnji opombi g. Ovnu za popravek, kje se zdaj dobi njegova naloga, moram pripomniti, da se mi do danes ni posrečilo najti v študijski knjižnici v Lj. to njegovo prvotno delo.

V splošnem je to jubilejno delo o Mešku nedozorelo. Prinaša mnogo dragocenega literarno zgodovinskega materiala, mnogo bibliografskih pripomočkov, a poleg nekaterih resničnih dognanj tudi mnogo trditev, ki niso v korist ne Mešku človeku ne Mešku pisatelju. Čeprav je Meškovo delo danes zaključena celota, je vendarle za neposredne in zaključene sodbe še prezgodaj.

F. K.

Frana Erjavca Zbrano delo. Uredil Anton Slodnjak. Prvi zvezek. Ljubljana 1934. Drugi zvezek. Ljubljana 1934. Jugoslov. knjigarna.

Poleg Jurčiča, ki je bil že v Levčevi izdaji iz l. 1882.—1892. kmalu razprodan in ponatisnjen, je od vseh naših pripovednikov realistov iz druge polovice prejšnjega stoletja še danes mladim in starim najljubše čtivo — **Frana Erjavca**. To dokazujejo že številne izdaje njegovih spisov. Tudi njegove spise je po pisateljevi smrti v izboru prvi izdal Levec (I. del 1888, II. del 1889) in jim dodal temeljito spisan življenjepis Frana Erjavca. L. 1909. je izšel Sajovčev izbor: *V naravi*, izbrani naravoslovni spisi Frana Erjavca. L. 1919. je začel izdajati Erjavčeve *Izbrane spise Iv. Dornik*, a izdaja ni prišla preko prvega zvezka. L. 1921. pa sta izdala Erjavčeve *Izbrane spise za mladino*, opremljene z dolgim uvodom in obširnimi tolmačem, **Frana Erjavca** in **Pavel Flerè**.

Najnovejša Slodnjakova izdaja, ki je danes spet nujno potrebna, naj bi bila — če bi človek sodil po naslovu — prva, ki naj bi podala Erjavčevo *zbrano delo*. Razumljivo je, da človek v taki izdaji za širše občinstvo ne bo pričakoval Erjavčevih strogo znanstvenih spisov, pisanih večinoma nemški, niti njegovih najrazličnejših prevodov in prireditev (zlasti šolskih knjig) — gotovo pa je, da mora *Zbrano delo* prinesiti poleg vseh spisov, ki so jih doslej objavljali razni izbori, tudi njegove »Domače in tuje živali v podobah« ter »Naše škodljive živali v podobi in besedi«; saj so to sami spisi, ki jih je Erjavca vestno oblikoval v poljudni obliki v užitek svojemu narodu, za katerega tudi danes še niso izgubili cene.

Prvi zvezek Slodnjakove izdaje prinaša poleg 112 strani obsegajoče urednikove študije o Erjavcu še *Spise iz prirode* (Žaba, Mravlja, Vulkanske moči, Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo, Velblod, živali popotnice, Odkod izvirajo gliste in kako se izpreminjajo, Rastlinske svatbe, Rak).

Slodnjakov uvod je doslej najobširnejša in najgloblja študija o Erjavcu, njegovem delu in o dobi, v kateri je živel. Z občudovanja vredno marljivostjo se je Slodnjak poglobil v temelje Erjavčeve osebnosti in v duhovno ter politično ozračje dobe, ki ga je dala. Ni se zadovoljil z dosedanjimi ugotovitvami literarnih zgodovinarjev (ki temeljijo vsi na Gregorčičevi in Levčevi biografiji). Slodnjak je s svojo pronicavostjo navrtal popolnoma nove, doslej neizrabljene vire za očrt Erjavca in njegove dobe; tako se mu je posrečilo razbliniti marsikako bajko, ki se je vlekla skozi dosedanje Erjavčeve življenjepise, in utrditi marsikako dejstvo, pomembno za slovensko literarno zgodovino. (Prim. le razjasnitev smrti Erjavčevega očeta, njegovega odnosa do Schmidta in Dežmana; točno in jasno sliko o nastanku »Vaj« in točno ugotovitev in datiranje njihovih zvezkov; nove oznake nekaterih Erjavčevih sodobnikov; točno ugotovitev Erjavčevih virov in njegove odvis-